Комедія з народного побиту в одну дію.

Посвячена артистці
О. І. Віриній

ДІЙОВІ ЛЮДЕ:

Гаврило Потапович Вареник — багатий козак.
Зінька — дочка його, літ 20.
Наталка — друга дочка, 10 літ.
Вівдя — наймичка, заїка.
Орина Власівна Дзвонарська — вдова, сусідка.
Овсій Кравчук — молодий парубок; дальній родич, за приймака.
Перепетуя Самсонівна Дембицька — із бідної шляхти, з примхами.
Сисой Хододатович — синок її.
Свирид — хлопець, наймит.

Діється на лівім березі Дніпра.

Середина багатої козачої хати. Ліворуч — лави, мисник; праворуч — канапка, два кріселка. По стінах — генерали і страшний суд. В убранстві видно панські примхи, перемішані з простою обстановою. Двері просто і праворуч в кімнату.

ДІЯ ПЕРША

ВИХІД І

Зінька сама.
Зінька (вишива сорочку). Що це й досі батька нема? Усе їздять по панах та по панах... і хазяйство закинули...Ох, це все Дзвонарська крутить! Як умерла покійниця матуся, то батько й почали з тією Ориною Власівною кумпанію водити. Вона їх і з панами звела,— хвактурує [1] за гроші...

Піде колись на вітер наше добро! І дома тут через неї життя нема: все якісь моди заводить; ні ступити, ні походити. І батько... ох, ох, ох! Хоть би вже мені заміж швидче абощо! А то так остобісіло! Так через неї ж і не оддадуть за простого, а од тих паничів-глистюків аж верне! А от Овсій Кравчук — який славний, і смирний, і роботящий, і парубок з себе моторний та і з нашого роду; а за мною — так просто господи! Б, вже терпіла, терпіла та, мабуть, і годі скажу! Ех, доля моя сирітська! (Замислюється і співа):

Ой ти, дівчино зарученая,
Чого ти ходиш засмученая?
Ой знаю, знаю, кого кохаю,
Тільки не знаю, з ким жити маю.

Вийду на поле, гляну на море,-
Сама я бачу, що мені горе;
Сама я бачу, чого я плачу,
Що я милого нігде не бачу!

Кого любила, того згубила,
Кого кохала, того стеряла;
Кого не знала, руки зв’язала,
З своїм нелюбом світ зав’язала.

ВИХІД II

Зінька і Наталка.

Наталка (спочатку у кімнаті біля дверей, а далі вибіга: пританцьовуючи і крутячись). От і прибралась, бач, яка цяця, бач, яка краля! (Співа):

Набік, хлопці, набік, хлопці,
Бо чорт мужа несе:
Як побачить мене з вами,
Його трясця затрясе!

(Вибіга з цуценям, прибратим у якусь спідницю).

Одішлю я чоловіка,
Де й уродиться музика;
Як заграють на басолі,
Буде хлопцям не до солі!

Та яка ж, хлопці, я
Гарна та моторна!
А ти брись, одчепись:
В тебе пика чорна!

Зінька. Де це ти такої пісні вхопила?
Наталка (крутиться). Або що?
Зінька. Не співай мені: погана.
Наталка. Чому?
Зінька. Тому що слухай, коли кажуть.
Наталка. То яй другої вмію! (До цуценяти).
Б, ти-бо не кусайся, коли з тобою бавляться! (Співа).

Ду-ду-ду! Ду-ду-ду!
Уродилась на біду —
Пальцем хату вимітати,
Пригорщами воду брати!

Транди-ба, транди-ба!
Ох, я стала слаба;
А як бубон загуде,
Мене й мертву підведе!

Бу-бу-бу! Гу-гу-гу!
Дід зігнувся в дугу…
А як поведу плечима,
То й старого чорт не втрима!

Бов-бов-бов! Бев-бев-бев!
Дід з натуги умер;
Узялася я у боки
Та й пішла по хаті в скоки!

Зінька. Отже ти доспіваєшся, поки я тебе по губах не лясну! Кинь мені цуценя та роби!
Наталка. Гм, роби! Я ще маненька!
Зінька. Маненька! А пісень великих співаєш!
Наталка (проганя цуценя). Е, співати не важко!
Зінька. Ну, достанеться тобі за пісні.
Наталка. Це мене Пріська вивчила.
Зінька. Щоб ти мені до неї ні ногою!
Наталка (лащиться). Зінько, голубочко, я слухатимусь, коли ти висилатимеш з хати.
Зінька. Гм, чортеня...
Наталка. А яка ти гарнесенька, сестрице, сьогодні! У стрічках та у плахті. Чого ти щодня так не ходиш?
Зінька. При матері ходила, а тепер ота моди завела; батько силують до кохт.
Наталка. І я тієї Власівни не люблю... я їй межи очі плюну. Можна, Зінько?
Зінька. А батько?
Наталка. А я плюну та й утечу: мене не піймають!
Зінька (обніма її). Голубочко моя!
Наталка (цілує її). Ти така в цьому гарна, така гарна!

ВИХІД III

Ті ж і Овсій.
Овсій (що увійшов при остатній мові). А правда, чудесно, як намальовані; а то неначе в хомуті ходите.
Зінько. Ой, це ти, Овсію?
Овсій. Та я ж.
Наталка. Зінько, чи мені тут сидіти, чи ти, може б, пустила мене до

Пріськи? (Ухмиляється хитренько).
Зінька. Та... іди вже; тільки не пустуй.
Наталка. Бач, я зараз послухалась! (Вибіга в двері).

ВИХІД IV

Ті ж, без Наталки.
Овсій. До батюшки якийсь панич приїхав. За Власівною послали... що б воно?
Зінька. Ой лихо! Чи не жениха вона мені знов вискіпала?
Овсій. Мене й самого мов ножем шпигнуло.
Зінька. Сваха анахтемська.
Овсій. Тепер що ж його? У мене аж похололо...
Зінька. Хіба тобі мене жаль?
Овсій. А, ще й питають! Та я б... от щоб мене ставцем поставило. Скажіть мені одно слово, і шабаш, значить! Тільки один мені кінець: або під сволок, або під лотоки.
Зінька. Що ти городиш, божевільний?
Овсій. А то хіба не правда? Все єдно такому харпакові і гадать нічого: у потилицю затоплять, та й уже!
Зінька. А може, й ні?
Овсій. Б, де там... я тільки й йому або й тій... ну вже я не знаю, хоч у Сибіряку...
Зінька. Не плещи! А коли що, так от що! (Цілує його). Розумієш?
Овсій (обніма). Та я... аж світ закрутився! Ну, куди хоч... Господи! Просто не знаю й як!.. (Одказує, почувши стук у двері).
Зінька біжить до дверей.

ВИХІД V

Ті ж і Орина Власівна.
Дзвонарська ввіходить з покупками, весело.
Дзвонарська. Мир дому сьому, з п’ятінкою святою! Ми — у хату сусіль, а ти, моя ягідко, винось нам хліб та сіль, бо ми не з порожніми руками, а спішать он-то які гості за нами! (Підморгує і цілує Зіньку; покупки кладе

на стіл).
Зінька. Гостей не знаємо, які вони й на масть?
Дзвонарська. Достойніщі за твоїх, моя ягідко,— з білого воску.
Овсій. З лою, може? Дзвонарська тільки гордо глянула.
Зінька. А де батько?
Дзвонарська. Теперечки так уже не слід його називати: тепер він, мовляв, моя ладонько, не батько будеть, а папонька.
Зінька. Чого ж це так?
Дзвонарська. Ми вже тепер вознесемось між дворане.
Овсій. А все ж вони для дочки будуть батьком.
Дзвонарська. Коли тебе, миленький, не питають, то між благородних у разговори не плутайся; бо такий антихвон, голубе, робить тільки мужва!
Овсій. Що ж ви зараз мужвою, а самі з якої діжі?
Дзвонарська. З пшенишної, з проскурної, йолопе мій нетесаний!
Овсій. Може, з тієї, що дерть затирають?
Дзвонарська. Ах ти... ще сміє, мовляв, на моє званіє губу розпускати! Та мені з тобою зараз, може, й говорити завстид! (Іде гордо до кімнати). Іш, хам, раб нечестивий, порожденіє антихристово! Проти якої ще мадами?! (Плює, пішла у кімнату).
Зінька (до Овсія). Чого ти її чіпаєш?
Овсій. Дак коли вона мене гарячим залізом шпига.
Зінька. А ти б змовчав та краще б підлестився... А то вона ще більше нацькує батька.
Овсій (чухається). А! Досадно! (Пішов з хати).

ВИХІД VI

Дзвонарська і Зінька.

Дзвонарська (виходить з кімнати). Коли в вашім домі, моя комашечко, безчестя мені совершають, то я й піду: нехай уже твій папонька сам порається з гостями або попросить цього кавалера.
Зінька. Тіточко, Власівно, чого-бо ви?! Простіть його: він здуру!
Дзвонарська. Та проти кого? Подумай! Ти знаєш, моя комашечко, що я протопопівна і була, мовляв, почти при вельможах: у грапського дворецького в дівичім званії жила. То уже потім, через... Прости

господи! Довелось мені за пономаря вийти. Так он то що!
Зінька. Та вибачте вже, Власівно, його темноті.
Дзвонарська. Темний, темний, а поуз рота ложки не понесе! Ох, ох! Куди моститься?! Його б у десяти окропах треба б перш випарити, щоб і говорити з ним, от що!

ВИХІД VII

Тіжі Вареник.

Наталка (вбіга). Тато, тато приїхали!
Вареник (трохи під чаркою). Ну, цілуй, дочко, руку! Візьми керею! На, Власівно, ціпка! А ти, чортеня (до Наталки), шапку бери! Натрудився, значить, та й честі добився: подивіться,— це не карбованець, а мегдалія теліпається! Он то що! О!
Дзвонарська. Честь, честь! Уже іменно, що честь, Гаврило Потапович, мовляв, яко кадило в полунощі!
Вареник. Гм... воно, конешно, не всякому... Потаповича на всю округу знають! Чи за грошима, чи що. О! Ну, а ти ж, дочко, чому не поздоровляєш батька?
Зінька. Поздоровляю, тату! (Цілує руку).
Дзвонарська (поправля). Папонька!
Зінька. Папонько...
Вареник (до Наталки). А ти чого колупаєш у носі? Цілуй батька у руку!
Наталка (цілує). А гостинців?
Вареник. Бач, ледащо! Їй тільки до гостинців?! Пождеш! Ху, утомився! Кріселко подайте! (Сіда). Так ми он куди! О?! Ще капказького хрестика вишлють!
Дзвонарська. Тепер уже алілуя!
Вареник. Ну, приймав і питав мене уже предсідатель, як свого, уже, значить, запанібрата.
Зінька. Як же, тату?
Дзвонарська (до Зіньки). Папонько... (Варенику). Ох, думаю, і вожделеніє було!
Вареник. Стало буть, тошно. Сам почепив мегдалію, предсідатель би то! О?! Ще мене під руку... О?! Зайдіть, просить, на чайок!

Дзвонарська. На чайок?
Зінька. До присідателя?!
Вареник. Що ж там за штука? Гм! Приходжу. Ведуть мене, садовлять... Зараз чай з тим, як його?..
Дзвонарська. З кізляркою, певно? Мій покійничок уживав було завжди після добрих похорон.
Вареник. Ні, ні!
Дзвонарська. А-а, з ромом?
Вареник. Та ні!.. Ах ти, господи! З конякою.
Наталка. З живою?
Вареник. Тю, дурню! Такий напиток!
Дзвонарська. І доходять же, прости господи, до всякого способу!
Вареник. Ну, стало буть, випили так тільки... звісно, душа міру зна! А далі обідати... ну, тут уже ми смикнули всякого, аж досі джмелі в усі... Я Юрію Митровичу, предсідателю б то, і грошенят визичив...
Дзвонарська. Ну, вже без того не можна! Мовляв, хто маже, то й їде... да не оскудіваєш мошницею!
Зінька. Ох, тату, то вони за гроші й хапаються!
Вареник. От, вигадай! Гроші грошима, а Гаврило Потапович Вареник Вареником! Ще, може, й самі смикнемо в дворане.
Дзвонарська. Та ось і для Зіновії я привезла дворанина... з мамонькою будуть...
Вареник. О! Невже? Так треба ж прийняти?
Дзвонарська. Авжеж, по-модньому.
Вареник. Предводительський?
Дзвонарська. Еге ж! Що я казала... ще навіть далекий родич їм...
Зінька. Тату! Я не хочу заміж за панича!..
Вареник. Ото вигадай: "Не хочу!"
Зінька. Мені страшно за жениха...
Вареник. Чого? Не маненька!
Дзвонарська. Та він же чиновник настоящий, не хвальшивий: січас і начальникує, й писарює,— благородно і чинно.
Зінька (крізь сльози). Бог з ним! Він на гроші ласиться...
Вареник. На гроші?! Такий і Вареник, щоб проковтнули? Подавляться!
Дзвонарська. Скажіть на милость? Таке щастя, а вона... І благородний, і

чиновний, і багатий; то я обладнала!
Зінька. Так самі б і виходили!
Дзвонарська. І пішла б, з великим восхощенієм: помилуйте мою душу — дворанин, благородний.
Вареник. А дочка чия?! Варениця, та ще з сметанкою.
Дзвонарська. Сьогодні предводитель буде сюди з поміщиками: всі шуткують, що вже стало буть, у самого Вареника поїмо настоящі вареники...
Вареник. Обіщались приїхати на вареники? О?!
Дзвонарська. То-то, видите, що всі вони жалають побрататись, а не за гроші тільки...
Вареник. Так дивіться ж, щоб було гаразд! Біжи ж, Зінько, до Вівді, порядкуй, а ти, Наталко, скакай до батюшки за посудою та й їх проси!
Наталка. А гостинця?
Вареник. А, мазана! Збігай, то дам!
Зінька у дверях щось шепче Наталці на вухо одходячи.

ВИХІД VIII

Вареник і Дзвонарська.

Дзвонарська. Скільки-то у вас сьогодні досточтимого миру буде! Треба ж помодніще прийняти!
Вареник. Та ти уже, Власівно, дай лад і Зіньку укоськай, щоб не брикалась. Ти уже коло тих мод, приміром будучи, хоч хвостом махала...
Дзвонарська. Та я Зіньку присоглашу; я оце купила по случаю модні прибори,— двадцять п’ять карбованців дала!
Вареник. Добре, верну.
Дзвонарська. Я, Гаврило Потаповичу, бачила таки, мовляв, тьму тем! Потрапимо, будемо говорити, і онорaлам, і протодияконам.
Вареник. Та й гаразд! А подай-ке лиш з полиці оту пляшечку і чарку: ми пока що на потуху смикнем!
Дзвонарська достає.
Тільки оті звички і поведенції панські не по душі мені!
Дзвонарська (наливаючи). Бозна-що! Як-таки вам таке тепер і провадити?

Вареник (п’є і наливає їй). О! Та не то, стало буть, що не по душі... Викушайте! Бо, конешно, скажемо, приміром будучи, і ми не з клоччя, а з сиру та тіста... Хе-хе-хе! А тільки виходить діло не по кістках!
Дзвонарська. Дай же боже! (Підморгує). Істинно: кісточкам і сурелям [2] нашим краще вже тепле містечко та спокій. (Випива).
Вареник. Ще поки бог гріхам терпить! О! (Подає). Смикни!
Дзвонарська. Та я на радощах і уп’юсь!..
Вареник. Пий! Один тому час, що й батько в плахті!
Дзвонарська. Та й бравий же, мовляв, будете, мій голубчику, при орденах і дворанському облаченії! Благодать!
Вареник (п’є). Благодать, моя маточко... (Заграє).
Дзвонарська. Оце як віддасте старшу дочку, то нам і побратись би можна...
Вареник. Клопіт...
Дзвонарська. Зате буде благоліпно...
Вареник. А так не краще? (Співа).

Натоптала ніжкою будяка,
Як тікала з рідної хати...
Не вернуся вже ніколи до дяка,
Бо він гидкий тим, що бородатий!

Хоч у його, мамо, очі й чорні,
Так шаршаво гладити по вовні;
А як почне їсти, то погано —
На бороді і борщ, і сметана!

Ой піду до козака, матусю,
Та до його любо пригорнуся,
Бо як вусом поведе, підморгне,
То за серце чорт і вхопить мене!

Дзвонарська. Ну й гріхопадитель з вас чисто!
Вареник. Скушеніє! (Налива). Ануте, на покуту!
Дзвонарська. Так світських би вам уже пристой ніш було вчитись!

Вареник. Яких там світських?
Дзвонарська. О, єсть чудеснійші! От, приміром... (Співа).

Свисток свистить, свисток свистить,
"Митридат" підходить,
А мій милой такой смутной
По палубі ходить.

Видю його по походке,
Аж пестрєються штани!
В нього волос під шантретом
І на рипах сапоги.

Єго білая манишка,
У груде моей оддишка.
Ах, ах, ах, милий мой,
Як страждаю за тобой!

Єго синяя жилетка,
У грудє моєй отметка!
Ах, ах, ах, милий мой... і т. д.

На Хванталі вогонь горить,
А в Одесі димно;
По вулицях народ ходить,-
Мамочки не видно!

Вареник (трохи підтягав). Гм! Гм! Мамочки! (Обніма). Себто...
Дзвонарська. Нуте-бо, Потаповичу!

ВИХІД IX

Ті ж і Овсій.
Овсій. Чи коні одпрягати?

Вареник. Гм! Так спрожогу і лізе, аж злякав!
Дзвонарська. Треба, миленький, перше спитаться.
Овсій. Та Свирид же й питає.
Вареник. А тобі яке діло?
Овсій. Та звісно...
Дзвонарська. Ох, діло, мовляв, єсть.
Овсій. У всякого своє діло.
Вареник. Ну, іди ж! Нехай випряга.

ВИХІД X

Ті ж і Зінька з Наталкою.

Вареник. Отут тобі, дочко, прибори модні привезла Власівна, дак ти зараз уберись; а я збігаю до жида за вином... та щоб усе було готове!
Наталка. А покажіть, покажіть!
Дзвонарська (до Вареника). Стійте! Я думаю, що на баль би треба й музику?
Вареник. Та й за музику скажу. (Іде).
Зінька. Що воно там?
Наталка (стриба). Ой цікаво! (Витяга перчатки). І-і! Що воно таке довге? Панчошки! (Натяга на ногу).
Зінька. А це що?
Дзвонарська. Плаття: це спідниця, а це станок. Яке чудесне!
Зінька. Гарне, тільки покуйовджене таке, що й нерозберу! (Бере корсет). А це до чого? З одного боку поворозки, з другого — застібки.
Дзвонарська. А ке сюди, ягідко: крендолин би то? Так ні.
Зінька. А що ж воно крендолин?
Дзвонарська. Е, крендолин, моя ягідко, то друге: січас тобі от відсіля ідуть обручі на мотузочках: один менший, другий більший, третій ще більший, аж додолу..
Зінька. Для чого ж то?
Дзвонарська. А як надінеш на сорочку та напнеш зверху плахіттям — то воно як шатро.
Зінька. Хіба гарно?!
Дзвонарська. А гарно: скрізь тобі настобурчиться.

Наталка. Чи ба, а пальці теліпаються!
Дзвонарська. Що ти робиш, дзиго? Це рукавички! Ай, ай, ай!
Зінька. Скинь, бо покаляєш! Бач, і порвала!
Наталка. Та то воно гудзик на п’ятці був.
Зінька. От буде тобі гудзик!
Дзвонарська. А-а, це нагрудник... так, так...
Зінька. Та куди ж воно на груди налізе?
Дзвонарська. Утягати потрібно, моя ягідко, утягати до третьої потуги!
Зінька. Та щоб отаке терпіти?
Дзвонарська. Б, стражданіє прийняти прийдеться: без муки не бува моди!
Зінька. Цур йому й пек!
Дзвонарська. Що ти? Що ти?
Наталка (причепила, як спідницю, корсет). Це плахта! Бач, як дзвоник, теліпається! (Крутиться).
Зінька. Не руш мені! Скинь!
Дзвонарська. От балована!
Зінька. Ну, прийде батько!
Наталка. Сестричко, голубочко! Я не буду! (Тихо). Я побіжу Овсію скажу.
Дзвонарська. Ну, надівай же, моя ягідко, все!
Зінька. Та хоч заріжте мене, то я нічого не надіну.
Дзвонарська. Ай, ай, ай, ай! Не подобаєт, комашечко, не подобаєт! Тепер уже собственно мужичі заведеній треба кинути, а приставать до модних обхожденій, як я понімаю, потому перед тобою, мовляв, моя ягідко, благородний світ розверзається.
Зінька. Цур йому, отому благородному! В якому родилась, в такім і умру.
Дзвонарська. Що ти, комашечко моя мальованая! Да ти без понятія, який у панських модах смак! А я проізойшла і в смак увійшла. Дак ти слухай, ладоночко моя, як у панів, у господ значить, добре жити. Оце тобі зараз перини: витягайсь і повертайсь, мовляв, чи направо, чи наліво, куди завгодно! Потім тобі січас кохвій з крендельками: воспивай собі, красунечко, чи три, чи чотири чашечки до восхотінія і крендельками закусюй, а потім сядь та пальцями отак перебирай. (Показує). Тут тобі січас гості-паничі чи гусарини: ногами тільки шарк або брязь. Ну, значить, зробиш книш (присіда) і сядеш, мовляв, як

янгелятoчко: очі підведеш у небо, під лоба, або на груди спустиш... а вони так тобі і воздимаються, і воздимаються! А тут обід: жулен з камердолями, будеш пить сабавонь, вахлітам чи драглей... Ну, сказано, моя ягідко, напрешся, та аж сопеш і тільки платочком губи та лобика втираєш. Ну, а вечором безпременно променаж з кавалерами. Ох, прости, господи, согрішенія наші!

Зінька. Та ото тільки й роботи, тріскай та вивертайсь?

Дзвонарська. Ні, часто і балі бували: під хварто пляса так було танцюємо, що й господи! Я таки, признатись, дівонько, до танців була перша; ще яких танців уміла, не простих, а загрянишних!

Зінька. Які ж вони, тіточко?

Дзвонарська. Та от січас — кадрель, благородний танець! Отак ходи з кавалером і крутись: от дай руку — тобі треба, ягідко, привчатись. (Гра на губах, показує). Цабе повертайсь, а тепер цоб! Ну, задком, задком оступайсь, а тепер крутись. Він довгий. А то ланцет іще достойніший: там отак ходять, та кланяються, та роблять книша. (Гра на губах і показує).

Зінька. Чорзна-які й танці! Ходи, як на корді, та спиною вихай!

Дзвонарська. Ти без понятія, дєвонько. А полька? Що то за вожделеніє! Ох, як воспомниш оте все, то у нутріях, мовляв, аж воспаленіє дєлається, а ти небрежительно...

Зінька. Та я б здуріла од такого життя!

Дзвонарська. Не ввійшла в смак, ладоночко моя безневинна, не ввійшла в смак. А от спробуєш — істинно говорю, чревоугодіє! Та як ще до того пропустиш у горлянку драмадерії чарочку, другу, то смак тобі, ягідко, по всіх сурелях та жилочках, як єлей, розійдеться, і зараз в голову, мовляв, оболок вступить,— ну, січас і млосно.

Зінька. Та господь з ним, ще зачумієш! Нема краще, як біла хатонька у садочку, своє хазяйствечко, та мила дружинонька, та спільна працонька, та тиха розмова, та щира порада!

Дзвонарська. Простий, неделікатний скус, мужичі привички, а тобі, мовляв, моя ягідко, доля признача другоє возношеніє!

Зінька. Не треба мені... Це ви, я знаю... знов когось!

Дзвонарська. А як папонька прикаже?

Зінька. Швидче у прірву кинусь!

Дзвонарська. Ох, царице небесна! Як таке й говорити?! Отці про дітей печуться, а діти родительської волі не слухають. Проти родителів піти — та це такий великий, моя комашечко, гріх, такий тяжкий, що й господи! Як я замирала, моя ладоночко, то бачила, що такий гріх аж трьома парами волів тягли на тім світі.
Зінька. Трьома парами!
Дзвонарська. Трьома парами, ягідко, істинно — трьома парами!
Зінька. Ох, я нещасна, що ж мені чинити?
Дзвонарська. От, приміряй, моя комашечко, оцю спідницю. (Надіва їй).

ВИХІД XI

Ті ж і Наталка, а потім Овсій.
Наталка (вбіга). І! Довга яка! Ти заплутаєшся в їй і гепнеш!
Зінька. Та я і не ступлю. (Глянувши назад). А то що?! Ох, моя матінко, зроду не надіну: на мене тюкатимуть!
Дзвонарська. Це саме мода, моя пампушечко!
Наталка (регочеться). Ой, ой! Як копиця.
Зінька. Не хочу такого сорому! Я пересуну, а то собаками зацькують.
Дзвонарська. Ой боже, невіжество яке! Надівай цей нагрудник!
Наталка. Ану-ну! Ото сміху!
Зінька. Не хочу!
Дзвонарська. Та хоч станок же прикинь на себе! (Натяга).
Наталка. Не влазить! Не влазить!
Дзвонарська. Постій, ягідко, я стягну... (До Наталки). Тягни й ти за мотузку!
Зінька. Ой, не тягніть! Дух випрете!
Овсій (у дверях). От знущаються!
Дзвонарська. Постій, постій! Я коліном упрусь... то воно зразу!
Наталка. Щось луснуло!
Зінька. Ой, ой! Не можу... (Плаче).
Овсій. Як кобилу супонять! (Плаче).
Дзвонарська. А ти чого сюди, до дамської уборні? Ач, і свій ніс тиче!
Зінька. Ох, ох! (Плаче).
Наталка. Не тягніть більше, бо ще задавите!

Овсій. Чого батько дивиться? Розбійниця! (Пішов).
Дзвонарська. Поговори, поговори! (До Зіньки). Ходім до кімнати,— там спочатку надінем нагрудничок, а далі й станок.
Наталка (як Зінька повернулась іти). Ой, ой! По спині чисто тріснуло!
Дзвонарська. Царице небесна!

ВИХІД XII

Ті ж і Вареник.
Вареник. Ідуть уже. Чи все готово?
Дзвонарська. На кухні все; а я Зіньку зараз приберу... та й ви б прибрались.
Вареник. А я ось зараз, тільки кріселка поправлю...
Дзвонарська. Наталко! Прибери пляшки! Підмети! Ой, ой! Боже мій! Гвалт. Вибігають до кімнати.
Наталка. Підмети! (Кида віхоть). Хай йому чорт, я боюсь! (Тіка).

ВИХІД XIII

Дембицька і синок її Сисой.
Дембицька (убрана з викриком). Прошу тебе держатись достойно... Хустку до носа взяв?
Сисой. Да, взял, мамаша, только ето ужас: совсем простая халупа... воняет чем-то.
Дембицька. Конечно, хлопи... але богаті... тепер через них можно состояніє зробіть: зажити по-шляхетськи... Одкоті бручки!
Сисой. Стоїть лі для мужви... (Обсмикується).
Дембицька. Ціхо! Який ти ще дєцко! Нужно тобі понравіться — і ми богачі; не будем поневіряться у пані маршалкової — я за економку, а ти — за попихача. Тогди ми покажем форс, проше пана! Витрі лобік — замарався...
Сисой (витираючи). Только, мамаша... ну, как же ето... у меня жена будет Хівря? У нея і руки порепані, і ноги, верно... смеяться все будуть...
Дембицька. О, мой аньолок невінний! То пусте: в висівках откупаємо... а з денег не смеются... не ковиряй у носі!

Сисой. Да что ви, мамонька...
Дембицька. Застьобнісь... Ідуть, кажеться...

ВИХІД XIV

Ті ж і Вареник, Зінька, Наталка і Дзвонарська.
Дембицька (важно). Столбова дворянка, родственниця пані маршалкової, вдова Дембицька. А ето мой син Сисой, что дает большие надєжди по службе... прошу любіть і жаловать.
Дзвонарська (цілується). Настоящі дворане, мовляв, січас глянути... моє поштеніє!
Вареник. Дуже, дуже радий! Позвольте ручку! (Цілує). І синочок? Дозвольте поцілувати?
Сисой. Мамаша?
Дембицька (тихо). Утрі ротік...
Вареник (цілує Сисоя). А це дочка моя старша, Зінька.
Зінька ховається все за батька чи за Дзвонарську.
Сисой. Как? Мамаша! (Тихо). Ето чучело?
Дзвонарська. Зіновія.
Вареник. Та й Зіновія, а по-нашому Зінька, або Варениця, стало буть, Вареникова дочка. (До Зіньки). Чого ти ховаєшся: не вкусить.
Сисой (фирка). Каламбурно!
Дембицька. Сося.
Дзвонарська. Звиняйте уже — засоромилась, потому — чистоплотіє... да ще перед таким кавалером...з мамочкою знакомі, а з вами ще: Орина Власівна Дзвонарська, бившая дщерь протопопа, жила з младенства почти при грапським домі, а уже потім нещастія ради... Прошу покорно! (Простяга руку під носа).
Сисой. Мамочка! Что же ето!
Дембицька. Пожми! (До Дзвонарської). Дєцко єще!
Вареник. Прошу покорно!
Всі сідають манірно. Наталка ховається за батька.
А оце моя менша дочка!
Дембицька. А-а! Скажіть!
Вареник. Не чіпляйся-бо за полу! Підійди поцілуй ручку!

Наталка. Не хочу!
Дембицька. Дика!
Дзвонарська. Не встидайся: зроби книша! (Сіпа її).
Дембицька. Сося!
Наталка. Геть к чорту!
Дембицька. А цо? Однако!
Вареник. Чи ти не здуріла? Га?
Дзвонарська. Ай, ай, ай!
Наталка (тікаючи). А чого він чіпляється, слинявий!
Вареник. Цить мені!
Сисой. Віскрява!
Дембицька. Дуже розпустили... Звісно, в простоті...
Дзвонарська. Балована!
Дембицька. Гм, гм! Зовсім без виховання!
Сисой. От би до салону! (Приска).
Дембицька. Сося! Не ложи ручки в бручки.
Ніяково мовчать.
Вареник (до Сисоя) Служите, дозвольте спитать, при чинах, стало буть?
Сисой. Н-да!.. То єсть... у предводітеля...
Дембицька. Таке способне дєцко... Гм, просте ужасть... Скоро буде самостоятельним...
Вареник. Себто який чин!
Сисой. Чин? (Приска).
Вареник. Простудились?
Дембицька. Да, да, насморк... Сося... хустку возьмі! (До Вареника). Це, відітє лі, положеніє таке.
Дзвонарська. Значить, чинополоєженіє... От і мій покійничок було каже: не по чинополоєженію доброхотні даянія...
Вареник. І пенсія велика?
Дзвонарська. Як же таки? Авжеж...
Сисой. Мамаша? Да?
Дембицька. Само собою розуміється...
Вареник. Як?
Дзвонарська. Та пенсія, мовляв, сама собою, а то ще й розуміється!
Вареник. Го-го! Знаємо й ми це розуміється... Сисой. Ха-ха-ха! (Зразу

затуля рота хусткою, мов закашлявся).
Дембицька. Цо то?
Сисой. Мнє в рот, мамаша, муха попала...
Зінька (до батька тихо). Вони з нас сміються...
Вареник. Гм, гм...
Пауза.
Дембицька. Ну, а ви, баришнє?..
Сисой кашля в хустку.
В городі бували?
Зінька мовчить і ховається.
Вареник. Чого ж мовчиш? Лякатись нічого: не страшні...
Дзвонарська. Не соромся, ягідко! (Сіпа).
Зінька. Ні!
Дембицька. А де ж ви бували? (До сина). Та розговарюй же ти по-гостинному!
Зінька. На ярмарку, у містечку.
Сисой. С кем?
Зінька. З кабаном їздили.
Сисой. Ха-ха-ха! Інтересний кавалер!
Вареник. Нема смішного! Коли б і сотню таких, то й ви б, паничу, спасибі сказали.
Дембицька. То він веселої натури: звиніть — ребйонок ще.
Дзвонарська. Та й хазяйські ці прості причандали такі смішні... неделікатні: чаплія, рогач, кізяк...
Дембицька. На ярмарку, вірно, і цей ригинальний костюм...
Вареник. Ні, це Власівна...
Дзвонарська. У первої моднярки.
Дембицька. Вас ошукали — це старомодне.
Вареник. Як же це?
Сисой. І не сходиться нигде...
Дзвонарська. Вузковатий нагрудничок!.. Не стискає, мовляв, трудно!..
Сисой. Н-да! Трудно...
Вареник. Не сухопара.
Зінька (з плачем). Вони сміються. (Тіка).

Дзвонарська. Не соромся, моя комашечко: то божа благодать! Застидали: звісно, жіноча дівственность..

ВИХІД XV

Ті ж та Овсій і Наталка.

Наталка. Вівдя пита, чи кидать зараз вареники?

Дзвонарська. Так і лізе! Про це стидно говорить, комашечко!

Наталка. Чого?

Вареник. А й справді?

Дзвонарська. При благородних про ці низькі речі не розмовляють.

Вареник. Чудно!

Овсій. А там ще жидки прийшли, питають, чи зараз починать баль?

Вареник. Ет, після...

Овсій. Може, одправити?

Вареник. Нехай ждуть!

Овсій пішов.

ВИХІД XVI

Ті ж без Овсія.

Вареник. Ну, а що, пан предводитель не будуть?

Сисой. Вот би сюда приєхали!

Вареник (до Дзвонарської). А ви ж казали...

Дзвонарська. Не знаю... що б воно.

Дембицька. Так; але вони нездорові...

Вареник. Погордували, значить... Гм! Гм!

Дембицька. Ні, щось зробилось желудочне.

Дзвонарська. Да, знаєте, буває, от, будемо говорити, і зі мною: оце собі і п’ю, і їм як слід... а то вдруг, звиніть на цім слові, у цім містоположенії почнеться обморок, і так, мовляв, клубком підходить, підходить аж у голову,— і січас тобі завернеться, завернеться і... зомленіє. Я совітувалась з лікарями, дак говорять: не смотріть у ту сторону, де біжить скажена собака.

Сисой (вдержується од сміху до немоготи). Мамонька, я вийду! (Вибіг).

Дембицька. Чого ж то скажена собака?
Дзвонарська. Та видите лі, щоб обморок не притягти вітром.
Дембицька. А-а!
Вареник. Так не будуть, значить... і моїх нема,— стало буть, насмішка... гордують...
Дембицька. Ні, вони коли-небудь...
Дзвонарська. Безпремінно.
Дембицька. Само собою...
Вареник. Як вони самі собі, то й ми самі собою! До їх кланятись не підемо. Нас треба як грошей чортма,— розумію... Ми страву й самі поживемо. Гукніть там, Власівно, нехай несуть!
Дзвонарська виходить.

ВИХІД XVII

Вареник і Дембицька.
Дембицька. Моєму синові і мені ваша дочка до вподоби.
Вареник. Спасибі. Вона моторна дитина.
Дембицька. Я б, пожалуй, змогла посватати.
Вареник. Чув.
Дембицька. Ну... а нащот приданого як?
Вареник. Та все як слід справимо; позичать не підемо.
Дембицька. Натурально, натурально!
Вареник. Дочка у мене робітниця добра, надежна, дебела: ніхто її не пережне й не перегребе.
Дембицька. Так, так... але при їх положенії...
Вареник. Не безпокойтесь... і при положенії.
Дембицька. Має ся розуміти... але... який капітал взяти нам можна?
Вареник. Е, нащот грошей, то я вам скіжу, панійко, так: до смерті ні копійки не дам,— нехай самі трудяться; а після смерті... з собою не заберу.
Дембицька. Конечно... только в таком случаї... виходить, зовсім недоразумінія... Власівна, значить... проше пана...

ВИХІД XVIII

Ті ж та Сисой, Зінька, Дзвонарська, Наталка в Вівдя.

Сисой (входить в середні двері, раптом захрьопуючи). Ой, чуть собаки не порвали!

Наталка. Він реготався, аж гавкав, а собаки й собі!

Дзвонарська. Цить!

Дембицька. Сядь мені... та не ложи ручки в бручки!..

Наталка сміється

Дзвонарська. Пожалуйтесь!

Вівдя. Ку-ку-ку-кур-ку ку-ку-ку-ди?

Дзвонарська. Сюди, сюди! Звиніть,— трохи заїкинька!

Вівдя. А ті-ті-ті-ті-ті...

Вареник. Візьміть у неї, а то й почне тут кукати та тікати!

Дзвонарська. Тепер нехай молода почастує!

Сисой. Мамаша?!

Дембицька. Ще не договорились... при нашім, скажемо, званії і благороднім шляхетнім положенії, треба багато...

Вареник. Чого, пані?

Зінька стала тепер саме на видноті, посередині; турнюр із спідниці з'їхав набік, а волосяний турнюр надіто замість фартуха.

Сисой (глянувши). Ах, мамаша, фігура-то!

Дембицька. Я й не замітила! Шкандаль!

Дзвонарська. Який шкандаль? Це по-модньому.

Вареник (сердито). Ну, що?!

Наталка. Ой таточку, таточку! Не оддавайте за його Зіньки: він поганий, паскудний... (Плаче). Овсій кращий: мене на баштан возить...

Сисой. Мамаша, ето дерзості...

Дембицька. До таких заїхали... Гляньте, проше пана, хотіли зіпхнути дочку бокату!

Дзвонарська. От тобі й антихвон!

Вареник (кулаком по столу). Як боката? Хто сміє на мою дочку лихе сказати?

Сисой. Мамаша, не силуйте меня на кривобокой жениться!

Вареник. Та ви б спитали, пані, чи я ще оддам свою дочку за вашого йолопа!

Дзвонарська. Ах, боже мій! Що ви?

Вареник. Мовчи! (До Зіньки). Скидай мені зараз цю панську зброю!
Дембицька. Це ж ви мені посовітували до мужви немитої вдатись! Понімають вони благородне обращеніє!
Сисой (показує пальцем на Дзвонарську). Обморок скажений!
Дзвонарська (спалахнувши). Ах ти, свинячий виплодок, халдей прокажений, жебран, голодранець!
Дембицька. Ай, ай!
Вареник. Нічого у мужви і пороги оббивати!
Зінька з Наталкою вийшли до другої кімнати.
Дзвонарська. Та ти з твоєю мамою, бабою, тіткою, дядиною — п’яти моєї не стоїте!
Дембицька. Я не стою?! Я не стою?! Ах ти, дячківська покидька! Я стовбова! Стовбова!
Дзвонарська. Я з настоящего коліна і почти при грапським домі жила! А ви запотилишників їсте по панських прихожих! Плюнула й розтерла, от що!
Сисой. Позвольте, мамаша, я єй плюну!
Дембицька. Шапку бери скоріш! (Задихаєтьсяз злості).
Вареник. Ач, приїхали нашими замозоленими грішми свої дірки латать! Он бог, он вам і порог!
Дембицька. А ви справді думали, що вас треба, вас по салонах приймають, що ваших бокатих дочок шукають! Мужва нетесана! Гроші тільки у дурнів виманюють!
Вареник. Ех ви, голодні зажери! Хизуєтесь своєю пакістю. Щоб мої й очі вас не бачили!
При остатній мові Овсій, Зінька і Наталка показуються в дверях.
Сисой. Мамаша, она... не такая... ето костюм...
Дзвонарська. Самаряне обдерті! Я для них клопотала з жалості, а вони — скажіть на милость — пани!
Дембицька. Тьфу! Сваха задрипана! Пошукайте тепер, хто-то вашу виставку візьме?
Овсій. Дозвольте! Я їм виставку зроблю!
Вареник. Моєї дочки ніхто не візьме? Та з вашого брата всяк мені в ноги поклониться: я за нею двадцять тисяч карбованців зразу даю...
Сисой. Мамаша! Она не кривобокая: ето — турнюр!

Дембицька. А, ошибка... що ж?.. Я перепрошу...
Вареник. Хто цурдур? Женіть цього цурдура! Гетьте з хати!
Овсій. Пожалуйте!
Сисой. (показуючи на Дзвонарську). Ета все... ето чучело!
Дзвонарська. Ах ти хальора, шкилета! (Плює).
Дембицька і Сисой тікають. Чути галас собак.

ВИХІД XIX

Ті ж без Дембицької і Сисоя.
Вареник. Спасибі тобі! Наградила!
Дзвонарська. Хто ж його знав, що такий вийде акахвист: я думала, що вони настоящі дворане, а вони — пхе!
Вареник. Думала!
Дзвонарська. Знайдуться ще благородніщі!
Вареник. І речі про них не заводь! Мало сорому ще прийняв? Мало тобі?
Зінька. А все через ті моди... (Плаче).
Дзвонарська. Що ж? Я всякі моди потраплю... папонька... Конешно, не їм...
Вареник. Мовчать! Щоб мені тих мод і не пахло тут! Не плач, дочко! Тебе всяк візьме, але годі тих модних!
Зінька. Тату, голубчику!
Дзвонарська. Содома і Гоморра!
Вареник. Геть, щоб і духу твого!..
Дзвонарська (плаче). Ви завьожди так обиждаєте... Не по-благородному...
Вареник. Годі витребеньок! Щоб ані писнула! За простого оддам!
Зінька. Таточку ріднесенький!
Вареник (обніма). Знаю.
Наталка. А музика як?
Дзвонарська. Без благородних... баль?!
Вареник. Геть!
Дзвонарська з ляком вискакує.
Вареник. Не лишні, а якраз упору! Що я, без ваших паничів не буду гуляти? О! Тепер загуляю так, що й чортам душно стане у пеклі! Гей,

Наталко, Свириде, Вівде, Овсію, кличте музику! Пийте, їжте! Частуй усіх, дочко, матері їх ковінька!
Зінька налива і підносить.
Я сам у своїй хаті пан! Чи так?

ВИХІД XX

Ті ж та Вівдя з музикою.
Вареник. К бісу всі моди, щоб і вухо моє не чуло! Пий, гуляй, співайте мені зараз, Зінько, Наталко, Овсію!
Овсій (співа).
Од дуба та до дуба,
Дівчино моя люба!
Рад би я тебе взяти,
Та не велить твоя мати!
Хоч мати велить,
Так рід не велить;
Як побачу, то й заплачу,
Аж серденько заболить!

Зінька.
Ой клен, не тополя,
Така, мабуть, моя доля;
Полюбила Овсія,
Так боюсь панотця!
Ой клен, не ломись,
А ти батьку поклонись:
Де й дінуться твої муки,-
Перев’яжуть ликом руки!

Вареник.
Ой гоп та помалу,
Та пошила штани з валу;
Як пошила і наділа —
Кажуть люде, що до діла!

Ріж! Шквар і Ану, Овсію, Вівде!

Музика гра козачок. Свирид з Вівдею і Зінька з Овсієм танцюють. Наталка посередині крутиться.
Завіса спада.